

וַיִּנְחַם יְהוָה כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֵל-לְבוֹ: וַיֹּאמֶר

וימא: ו. ותב יי במימריה, ארי עבד ית אנשא בארעה, נאמר במימריה למתבר תוקפהון פרתותיה: ז. נאמר

(ו) וינחם ה' כי עשה, נחמה היתה לפניו שבראו בתחוננים, רשי שאלו היה מן העליונים היה ממירון, ב"ר⁸². ויתעצב האדם אל לבו של מקום, עלה במחשבתו של מקום להעציבו, זהו תרגום אונקלוס⁸³. ד"א וינחם, נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים⁸⁴ למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם שעשה בארץ, וכן כל לשון ניחום שבמקרא לשון נמלך מה לעשות: ובן⁸⁵ אדם ויתנחם (במדבר כג יט), ועל עבדיו יתנחם (דברי לב לו). וינחם ה' על הרעה (שמות לב יד), נחמתי כי המלכתי (ש"א טו יא), כלם לשון מחשבה אחרת הם. ויתעצב אל לבו, נתאבל על אבדן מעשה ידיו⁸⁶, כמו: נעצב המלך על בנו (ש"ב יט ג). וזו כתבתי לתשובת המינים: גוי אחד⁸⁷ שאל את רבי יהושע בן קרחה, א"ל: אין אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד, אמר לו: הן. אמר לו: והא כתיב ויתעצב אל לבו, אמר לו: נולד לך בן זכר מימך, אמר לו: הן. אמר לו: ומה עשית, אמר לו: שמחתי ושמחתי את הכל⁸⁸. אמר לו: ולא היית יודע שסופו למות, אמר לו: בשעת חדותא חדותא, בשעת אבלא אבלא. אמר לו כך מעשה הקב"ה. אע"פ שגלוי לפניו⁸⁹ שסופן לחטוא ולאבדן לא נמנע מלבראן בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהם.

82 סוף פכ"ו. 83 ואמר למתבר תוקפהון כרעותיה. — מביא התרגום לראיה שיתעצב קאי על האדם (דבק טוב). 84 שהוא משותף למדת הדין והנחם למדת הדין גמור בלא שיתוף רחמים (נחלת יעקב). 85 בד"ר: וכן וכן אדם. 86 ב"ר סוף פכ"ו. 87 שם: אפיקורס אחד. 88 "הכל" — בד"ר: אחרים. 89 כי באמת אין הדמיון עלה יפה, כי זה שישמח האב ביוצא חלציו אף כי ימות באחרונה לפי שחק עולם הוא, אבל אדם במבול לא לזאת נוצרו, לפיכך הוסיף רשי"ע על המדרש: "אע"פ שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן וכו'", ושפיר אמר בשעת חדותא חדותא (יפה תואר).

(ו) וינחם ד'. יודע כי לא אדם הוא להנחם, רק דברה תורה כלשון ראי"ע בני אדם, כי המשחית מה שעשה יראה שניחם, וטעם ויתעצב אל לבו. הפך ישמח ד' במעשיו (תהי' קד לא), כי טוב בעיניו שיקבלו נבראיו חסדיו⁷⁵. וי"א כי וינחם כמו מתנחם לך להרגך (כז מב)⁷⁶ ויפרשהו וזע"ד⁷⁷, ואמרו כי לבו הוא הנביא, ואילו היה כן לא היה אחר ויתעצב מלת אל⁷⁸. ואנה מצאנו שנקרא הנביא לב. כשתראה מה היה אברהם בן 135. יצחק בן 35. 75 מתעצב כשהוא בא להעניש את נבראיו, ושמח כשהוא בא לעשות חסד עם נבראיו. 76 ושם הוא מפרש: מגורת נחמה, והטעם זאת היא נחמתו שיוכל להרגך. 77 בכ"י פריס, במרגליות טובה במקראות גדולות ורשה: וזע"ד. לעומת זה בכז. מכ (מתנחם) כולם מביאים הגישה: הגאון אמר מגורת וזע"ד כלשון ערכי. ומפרשים: יעוד קביעת מרע. 78 היה כתוב ויתעצב לבו — הנביא.

נשותיהם כרי לקיים זרע. ולמך אביו כבר מת חמש שנים לפני רד"ק המבול ומתושלח שלמו שנותיו בבא המבול⁹⁵ ומת כי חמש שנים חיה אחר למך בנו, הנה לא נשאר צדיק בעולם אלא נח ובניו.

(ו) וינחם ה', מה שאמר וינחם, דברה תורה כלשון בני אדם, כי על דרך האמת לא אדם להנחם⁹⁶ כי אין בו שני חפץ יתברך ויתעלה. ויתעצב אל לבו, זה גם כן דרך משל כי אין לפניו על דרך האמת לא שמחה ולא עצבון ולא ישתנה ממדה למדה. והפך ויתעצב ישמח ה' במעשיו (תהלים קד לא), והכל דרך משל כי כמו שהאדם שמח על הדבר שישר בעיניו ויתעצב על הדבר הרע הענק וכן בספר השרשים (רפא) 95 ראה להלן ז, ד. 96 ש"א טו, כט.

רס"ג (ו) וינחם ה' וכו', אז אמר ה' להענישם כאשר עשאו בארץ והביא העצבון אל לבם⁶⁵. המה הגבורים. 65 ופירושו וינחם כמו מתנחם לך להרגך (בראשית כז מב). ופ"י

רמב"ן כי יקחו אותם להם לנשים דרך חמס, ואחר כך ספר כי יבאו דרך זנות, אל בנות האדם שאינן באותה המעלה, ולא יודע הדבר ע"י שוילידו בנים להם ויכירו כי אינם מכני שאר האנשים רק לבני האלהים האלה נולדו, שהם גדולים מאד, אבל הם נופלים מאבותם בגובה וכו', כלשון לא נופל אנכי מכם (איוב יב ג)¹⁴, והמה גבורים כנגד שאר בני האדם. ואמר שהיה זה כדורות הראשונים אשר היו נקראים בני האלהים בהיותם בתכלית השלימות שולידו בכנות האדם נפילים, וגם אחרי כן, כי הנפילים עצמם יולידו נפילים מהם. ופירושו אשר מעולם, כי האנשים אחרי המבול כאשר יראו גבורים יזכירו אלה ויאמרו כבר היו גבורים מאלה לעולמים אשר היו לפנינו, והיו אנשי השם בכל הדורות אחרי כן. וזה פשט הגון בפרשה הזאת. אבל המדרש אשר לרבי אליעזר הגדול¹⁵ בפרקיו על המלאכים שנפלו ממקום קדושתן מן השמים, והזכר בגמרא במסכת יומא¹⁶ הוא הנאות כלשון הכתוב יותר מן הכל, אלא שיש צורך להאריך בסוד הענין ההוא.

(ו) וינחם ה'. ויתעצב אל לבו. דברה תורה כלשון בני אדם. והענין כי מרו ועצבו את רוח קדשו כפשיעהם. וענין אל לבו, כי לא הגיד זה לנביא¹⁷ שלוח אלהים, וכן הלשון במחושב¹⁸, כדרך לדבר אל לבי (להלן כד מה), וזולתו. ובבראשית רבה¹⁹ בזה ענין נכבד במשל²⁰ שהביאו מן הסרסור והאודיכל²¹, והוא סוד גדול, לא ניתן ליכתב, והידועו יתבונן למה אמר בכאן שם המיוחד, ובכל הפרשה וענין המבול שם אלהים.

14 איני נופל ממעלת החכמה מכם (לשון רבינו בפירושו שם). 15 פרקי דר"א (דף ג ב) ועיין בבאור הרד"ל, טו. 16 סו. ב: עזאזל, שמכפרת על מעשה עזא ועזאל. וברשי"ע שם: עזא ועזאל, מלאכי קבלה שידרו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין ועליהן נאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם, כלומר על העריות מכפר. וכן מצאנו בחזושי הירש"א לירמא שכתב: ולזה רמז הרמב"ן ז"ל בפירושו התורה שלו כמה שכתב הנפילים היו בארץ שאמר ז"ל שהענין ההוא מתפרש במסכת יומא. 17 כן הוא במדרש הגדול (קלב): ויתעצב אל לבו, כעס עליהם הקב"ה בלבו ולא גילה להן אל על ידי נביא ולא על ידי שליח. וכן כתב הרמב"ם במג"א (א, כט): מפני שמר דור המבול לא התבאר בתורה שליחות שלוח להם בעת ההיא, ולא הזהירם ולא יעדם במות, נאמר בעבורם כי האלוה כעס עליהם "בלבו"... ולזה נאמר "אל לבו". אמנם כזהו בראשית (נח, א) איתא בפירושו להי"פ: ויאמר ה' אמתה גורי. אודע לון על ידא דנח ואחרי בהון כמה זמנין ולא שמעי. 18 זה הלשון נופל על המחושב (טור). 19 כז, ו. 20 א"ר ברכיה משל למלך שבנה פלטיין על ידי אדרכל, ראה אותה ולא ערבה לו, על מי יש לו להתכעס — לא על אדרכל, כך ויתעצב אל לבו. א"ר אסי משל למלך שעשה סחורה על ידי סרסור והפסיד, על מי יש לו להתרעם — לא על הסרסור. כך ויתעצב אל לבו, ע"כ. 21 [נצ"ל: והאודיכל. ראה ערוך השלם ערך אדרכל].

חזקוני (ו) וינחם ה', על שלשה דברים הנחמה באה: בפשיעת הנידר, ובקוצר יד הנודר⁵⁷ או בהתחלף דעתו. השתים באדם, כמו בקוצר יד הנודר או בהתחלף דעתו, והשלישית נאמרה בכמה מקומות אצל הקב"ה, והוא פשיעת הנידר כגון כאן, וכגון: נחמתי כי המלכתי את שאול (ש"א טו, יא), וכגון בכמה מקומות אצל הקב"ה, וכן: רגע אדבר על גוי לתנוש ולנתון, ושם הגוי מדעתו ונחמתי על הרעה אשר חשבתי עליו, ורגע איבר על גוי 57 סבור שיוכל לעשות לו ואין לאל ידו לעשות ומתנחם בעל כרחו מחמת האונס יבכור שור, מקור כל הפסיקא, וכן בפענח רזא).

יְהוָה אִמְחָה אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בְּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאֲדָם עַד-בְּהֵמָה
ח עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמָתִי כִּי עָשִׂיתֶם: וְנַח מֵצֵא חַן בְּעֵינַי
יְהוָה:

ה' אִמְחָה יְהוָה אִמְחָה
דְּבָרֵי מֵעַל אִפִּי אֲרָצָא.
מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא. עַד
רִחְשָׁא וְעַד עוֹפֵא דְשָׁמַיָא.
אֲרִי פְּבִית בְּמִימְרֵי אֲרִי
צְבָרְתֵינוּן: ח. וְנַח, אֲשַׁכַּח וְחִמֵּין קָרַם ה':

(ז) ויאמר ה' אמתה את האדם, הוא עפר ואביא עליו מים ואמחה רש"י
אותו⁹⁰, לכך נאמר לשון מחוי. מאדם ועד בהמה, אף הם⁹¹
השחיתו דרכם⁹². ד"א הכל נברא בשביל אדם, וכיון שהוא כלה
מה צורך באלו⁹³. כי נחמתי כי עשיתם, חשבתי מה לעשות על
אשר עשיתם.
90 כ"ד כח, ב. 91 ד"ה - כ"ד: הבהמות. 92 כ"ד כח, ב. 93 שם ו.

רס"ג (ז) ויאמר ה', בזה שאמר ה' אמחה⁶⁶. עד רמש ועד עוף, עד רמש
ועד חיה⁶⁷ ועד עוף. כי נחמתי, כי גורתי עליהם כמו שבראתים.
(ח) בעיני, לפני.
ויתעצב הביא העוצב אל לבם. 66 דבק עם שלפניו הביא העוצב אל לבם כזה
שאמר אמחה. 67 כן הוא בכל הנוסחות, וליחא במקרא.

רמב"ן (ח) וטעם ונח מצא חן בעיני ה', שהיו כל מעשיו לפניו נאים
ונעימים, וכן כי מצאת חן בעיני וארעך בשם (שמות לג ז), כדרך
יתן חנו בעיני שר בית הסוהר (להלן לט כא), ותהי אסתר נושאת
חן בעיני גור' (אסתר ב טו), והזכיר זה כנגד מה שאמר בדורו
שהיו כל מעשיהם לעצבו לפניו יתברך, ואמר בו שהיו לחן
בעיניו ואחר כן²² ספר מדוע היה טוב לפני האלהים, כי היה צדיק
תמים.
22 בסדר נח.

2

(ז) ויאמר, אל לבו או אמירה למלאכים, וי"א לנח, והנכון בעיני ראב"ע
שהוא דבוק עם לבו הכתוב למעלה⁷⁹.
(ח) חן. מגורת רחמים⁸⁰, וממנו תחנה⁸¹ ומשקלו קץ⁸², ושניהם
מפעלי הכפל. וטעם מציאות חן כמו לא חסה עליך עין (יחז' טז
ה)⁸³.
79 ויתעצב אל לבו, בהשאלה, לבו של ה'. 80 לא יפי ואהבה אלא רחמים
וחנינה. 81 תחנה מעוררת רחמים, גם בהשאלה לרחמים: היתה תחנה מאת ה'
(עזרא ט, ח). 82 על משקל קץ, מן קצץ, כן חן מן חנן. 83 רחמים מתקשרים
גם עם עין, כמו לא חסה עליך עין (יחזקאל טז, ה).

חזקוני לבנות ולנטוע ועשה הרע בעיני וניחמתי על הטובה (ירמיה יח ד-
ט). ומה שכתוב: וכן אדם ויתנחם (במדבר כג כא), היינו לשאינם
חוטאים, כדכתיב: לא הביט און ביעקב (שם יט), ואז אין לו
להתנחם ולעשות רע. ויתעצב אל לבו, שיעצו לבראותו. ד"א
ויתעצב אל לבו, אדם קאי, הקב"ה נתעצב בשביל לבו של
אדם⁵⁸ שהיה חושב מחשבות רעות, כמו: כי נעצב אל דוד (ש"א
כ, לד), שפי' בשביל דוד. ד"א ויתעצב אל לבו, איך עציבה אלא
אבילות כמו שנאמר: כי נעצב המלך על בנו (ש"ב יט ג), פי'
נתאבל על עולמו. ואם תאמר וכי מתאבלים קודם שימות המת,
אלא אדם שאינו יודע רגעי הזמן אינו יכול להתאבל עד שימות
המת, אבל הקב"ה שהכל גלוי וידוע לפניו מתאבל תחלה. ד"א
ויתעצב אל לבו, האדם היה ללבו⁵⁹ של הקדוש כ"ה כעצב נבזה
ונמאס בעיניו של הקדוש ברוך הוא.

(ז) אמחה את האדם, "נמחה" לא נאמר כמו שנאמר: נעשה אדם
(לעיל א, כו), לפי שכשבראו אמרו המלאכים⁶⁰: מה אנוש כי
תזכרנו (תהלים ח, ה). ולא הסכימו לבראותו, לכך לא נטל מהן
עצה למחותו. אבל לאחר מיכן ששינה את הממונים נטל עצה
מהן, כדכתיב: הבה נרדה ונבלה שם שפתם (להלן יא ז). כי
נחמתי כי עשיתם, מאחר כי רבה רעת האדם, אבל כשהן עושים
רצונו של מקום: לא איש אל ויכזב וכן אדם ויתנחם (במדבר כג
כא), וכן הוא אומר: נחמתי כי המלכתי את שאול כי שב מאחרי
(ש"א טו יא), החזרה באה מאתם, כמו שפירשתי למעלה⁶¹.

58 כפירוש הבכור שור': ויתעצב אל לבו, אל לבו של אדם שהוא רע.
59 בס"ש: היה נעצב אל לבו. 60 [ב"ר ח, ז]. 61 בפסוק ו.

בעיניו, כן היה הספור, על האל יתברך [והיא על דרך ההעברה, רד"ק
והשמחה והעצבון באדם הוא בלב לפיכך אמר דרך משל על האל
יתברך]⁷⁷ אל לבו, ובכראשית רבה⁹⁸: גוי אחד שאל את ר'
יהושע בן קרחה, אמר לו אין אתם אומרים שהקב"ה רואה את
הנולד, א"ל הן, והכתיב וינחם ויתעצב אל לבו, א"ל נולד לך בן
זכר מימך, א"ל הן. א"ל מה עשית, א"ל שמחתי ושמחתי [את
הכל]⁹⁹. א"ל והלא היית יודע שסופו למות, א"ל בשעת חדוא
חדוא, ובשעת אבלא אבלא, אמר לו כך מעשה לפני הקב"ה,
דאמר ר' יהושע בן לוי ז' ימים נתאבל הקב"ה על עולמו עד שלא
הביא המבול שנאמר¹⁰⁰ ויהי לשבעת הימים וגו' (להלן ז' ז) מה
טעם ויתעצב אל לבו, ואין עציבה אלא אבלות כמו דאת אמר כי
נעצב המלך על בנו (שמו"ב יט ג). ומה שאמר בארץ, כי ידוע
הוא כי בארץ עשה את האדם, אלא ר"ל בארץ מעורב בתולדות
הארץ נוטה אחר בנין גופו שהוא כולו ארצי, ולא כן דמות האדם
העליוני שהוא בצלם אלהים לפיכך לא נחם על נח ועל כיוצא בו.

(ז) ויאמר ה', אמר בלבו או אמר לנח. אמחה את האדם אשר
בראתי, את האדם [ולא כל אדם שהרי נשאר נח ובניו,
ובכ"ר¹⁰¹: למה במים, אמר ר' ברכיה]¹⁰² כלום בראתי את האדם
אלא מן העפר מי ממחה את העפר הלא המים, מאדם ועד בהמה,
ובכלל בהמה חיה¹⁰³, ורמש הם קטני החיים כמו שפירשנו¹⁰⁴.
ולמה נמחו הבהמות והחיות והרמש והעופות, לפי שכולם נבראו
בשביל האדם ואם אין אדם מה צורך להם, ועוד כיון שהיו המים

[97] השלמתי ע"פ שאר כ"י הגדר, וכנראה נשמט מפני הדומות. 98 כו, ד.
[99] ע"פ שאר כ"י והגדר, וכ"ה בב"ד. 100 לפנינו בב"ד שם איתא בקיצור: ז' ימים
נתאבל הקב"ה על עולמו קודם שיביא המבול שנאמר ויתעצב ולהלן הוא אומר כי נעצב
המלך על בנו. והראיה שנתאבל שבעה ימים ליתא שם רק בפר' לב, ו. ואפשר שלפני רבינו
היו כל דברי ריב"ל גם כפר' כו או שהרכיב שני המדרשים, ראה מהדור' ת"א-אלבק
עמ' 259. 101 כח, ב. 102 השלמתי ע"פ שאר כ"י והגדר. 103 חוליק ע, ב.
וראה לעיל א, כו. 104 לעיל א, כה-כו.

ספורנו (ח) ונח מצא חן, להציל גם בניו ובנותיו, לא מפני שהיה ראוי
לכך, אבל על צד תנינה⁶⁹ וזהו האל יתברך לזה, כאמרו "ושלשת
האנשים האלה בתוכה, נח דניאל ואיוב... חי אני, נאום ה'
אלהים, אם בנים ואם בנות יצילו, המה לבדם יצלו" (יחזק' יד
יד - טו). וזה כי לא לימדו את דורם לדעת את ה', כאברהם משה
69 ד"א ע"פ ב"ד כט א.

על פני האדמה לא היו יכולים להנצל הבהמות והחיות והעופות
 אם לא על ידי מופת, ואין השגחת האל עליהם אלא על המין.
 והמין לא נמחה שהרי צוה לנח על קיומו. ואם תאמר למה היה
 המבול על פני כל הארץ, יהיה במקום מושב בני אדם, אם היה כן
 היו נסים בני האדם מפני המים שלא היו בו המים, לפיכך
 כסו גם ההרים כדי שלא יעלו בני אדם על ההרים הרמים להנצל
 שם. ומרבתינו ז"ל¹⁰⁵ שאמרו כי גם הבהמות והחיות והעופות
 קלקלו מין בשאינו מינו והאל ברא אותם כל אחד למינו והנה

105 סנהדרין קח. א. וראה גם ב"ד כת. ח. וראה להלן פסוק יב.

עשו כנגד מעשה האל, ומהם אמרו¹⁰⁶ כטעם הראשון שכתבנו. רד"ק
 אמר הקב"ה כלום בראתי בהמה וחיה אלא בשביל האדם אם אין
 אדם בהמה למה.

(ח) ונח מצא חן בעיני ה', עשה מעשים טובים שבהם מצא חן
 בעיני ה' וכן נאמר למשה רבינו כי מצאת חן בעיני (שמות לג יח).
 ובבראשית רבה¹⁰⁷: אמר ר' אבא בר כהנא כי נחמתי כי עשיתים.
 ונח אתמהא, אלא אפילו נח שנשתייר מהם לא היה כדי אלא
 שמצא חן בעיני ה'.

106 סנהדרין שם. ב"ר שם. 107 כת. ט.

רד"ק

3

ספורנו

ושמאל וזולתם, כאמרם ז"ל⁷⁰ "עילם, והם דניאל וחביריו,
 זכתה ללמוד ולא זכתה ללמד". וכן נח אף על פי שהוכיח על
 המעשים המקלקלים ענין המדינות, לא הורה אותם לדעת האל
 יתברך וללכת בדרכיו, אף על פי שהוא היה צדיק תמים בעיון
 ובמעשה, כי אמנם הצדיק המשלים עצמו בלבד הוא ראוי

שימלט עצמו בלבד, אבל המשלים גם את זולתו הוא ראוי ספורנו
 שימלט גם את זולתו, כי בזה יש תקוה שיחזירם בתשובה,
 כאמרם ז"ל⁷¹ "אם ראית תלמיד חכם שסרח ביום, אל תהרהר
 אחריו כלילה, שודאי עשה תשובה".

70 פסחים פז. א ורש"י שם. 71 ברכות יט. א.

הפטרת בראשית

התימנים
 מתחילים כאן

הַן עֲבַדִּי אֶת־מֶלֶךְ-בְּוֹ בְּחִירֵי רִצְתָהּ נִפְשֵׁי נַתַּתִּי רוּחִי עָלָיו מִשְׁפָּט לְגוֹיִם יִשְׁעֵיהֶם מִבְּ, א
 יוֹצִיא: לֹא יִצְעַק וְלֹא יִשָּׂא וְלֹא-יִשְׁמִיעַ בַּחוּץ קוֹלוֹ: קָנָה רִצּוֹן לֹא יִשְׁבֹּר
 וּפְשָׁתָהּ כִּהְיָ לֹא יִכְבְּנָה לְאֵמֶת יוֹצִיא מִשְׁפָּט: לֹא יִכְהֶה וְלֹא יִרוּץ עַד-
 יֵשִׁים בְּאֶרֶץ מִשְׁפָּט וּלְתוֹרַתוֹ אֵימִם יִחַלּוּ:

האשכנזים
 והספרדים
 מתחילים כאן

כֹּה-אָמַר הָאֵל וַיְהִי בּוֹרָא הַשָּׁמַיִם וַנּוֹטִיחֶם רִקַּע הָאָרֶץ וַצֹּאצְאֵיהָ נַתַּן
 נִשְׁמָה לְעַם עֲלִיָּה וְרוּחַ לְהִלְכִים בָּהּ: אֲנִי יְהוָה קָרָאתִיהָ בְּצַדִּק וְאַחֲזַק בְּיָדָהּ
 וְאַצְרִדָּהּ וְאַתְנַקֶּה לְבָרִית עִם לְאֹר גוֹיִם: לְפָקַח עֵינַיִם עוֹרוֹת לְהוֹצִיא מִמִּסְגָּר
 אֲסִיר מִבַּיִת כְּלֹא יִשְׁבִּי חֹשֶׁךְ: אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לֹא אֶתֵּן
 וּתְהַלְתִּי לְפִסְלִים: הָרְאִשְׁנוֹת הִנֵּה-בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מְגִיד בְּטָרָם תִּצְמַחְנָה
 אֲשַׁמֵּיעַ אֶתְכֶם: שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תְּהַלְתוּ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם
 וּמְלֹאוּ אֵימִם וְיִשְׁבְּיָהֶם: יִשְׂאוּ מִדְּבַר וְעֲרִיזוּ חֲצֵרִים תִּשְׁבַּח קִדְר יָרְנֹו יִשְׁבְּי סֹלֶעַ
 מִרְאֵשׁ הַרִים יִצְחוּ: יִשְׂמוּ לַיהוָה כְּבוֹד וּתְהַלְתוּ בְּאֵימִם יְגִידוּ: יְהוָה בְּגִבּוֹר
 יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יַעֲרֵר קְנֹאֵה יִרְעֵ אֶף-יִצְרִיחַ עַל-אֵיבָיו יִתְנַבֵּר: הַחֲשִׁיתִי
 מְעוֹלָם אַחֲרֵי־שׁ אֶתְאַפֵּק בְּיֹלְדָהּ אֶפְעָה אֶשֶׁם וְאַשְׂאֵף יָחַד: אַחֲרֵיב הַרִים
 וּגְבָעוֹת וְכָל-עֲשָׂבָם אוֹבִישׁ וְשִׁמְתִי נְהָרוֹת לְאֵימִם וְאַגְמִים אוֹבִישׁ: וְהוֹלְכֵתִי

ו יתב יי במימרה ארום עכד ית אנשא בארעא ואידן עליהון במימרה: ז ואמר יי אבטיל אנשא במימרי דברימי מעל אנפי ארעא מאנשא עד בעירא עד ריחשא ועד עופא דשמאי

תרגום ירושלמי

ו ורות תהי מן קדם יי במימרה ארי עכד ית אנשא בארעא ואמר ועדיין מן עם לבה:

פירוש ירושלמי מן ועדיין. הגאון מהר"ד גרם ודלין, לשון עבר ויגון, מלשון גמרא (פ"ג) לפני ארדיהן:

אור החיים

ידענה כשירנה האדון, מה שאין כח בלנוש לעשות זאת שפגיע אליו הידיעה ולא ידענה, והוא שרמו רמב"ם באומרו ואין דעמו של אדם יכול להשיג וכו', כי אין אפשר שפגיע (עדיין) [אליו] הידיעה מעצמה וחסיה מושללת מעצמה, והוא שאמר הכתוב (פמדר כג כה) לא הביט און זיעקב ולא ראה עמל, הן רואה שכשירנה ה' שלא לדעת יושלל הידיעה הגם שהידיעה ישנה מעצמה כי אינו צנחית האדם שהידיעה היא סוף ממנו לומר ימנע ולא ידענה כי ה' הוא ודעמו אחד ואינו צריך לחם לב לדעת שבה נאמר דכשלא יתן לב לא ידע, לא כן, ואף על פי כן כשיכול ישנו צנחית וז דכמי לא הביט וגו'.

ומערתה נוכל לומר כי ה' צעם צרוח האדם שלל מהידיעה פשעי אדם לבי קיבות אחד לטעם הפשעי כי טוב ה' ולא יביט אל המיעוב, וטעם זה לנד לא יספיק כיון שהוא צורך ידיעה לדעת מה יעשה והנמשך. אלא שיש עוד טעם ב' והוא שנחמס לעשות ה' כן לכל מחול טענות הרשעים שיאמרו ידיעתו מכרחת כיון שה' ידע כי פלוני זה יעבור על מה שעבר הדבר מעצמו יחסיב להיות הגם שה' לא גזר להיות כן, ומעמה אין עונש לרשעים כי לא מרשעים יא רשע וצמה יפחד רשע ויחלל מעושה, לזה מנע ה' ידיעה זו של מעשה הרשעים. אבל מעשה הנדיקים לא שללו מהידיעה וזו שמח ולסיבה זו הימה הצריאה, והוא שאמר הכתוב (לעיל א לא) וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד:

ואם חאמר אם לא הביט און של רשעים היאך קבע עונש לעושי רשעה, וכי צריך לקבוע עונש לפלוני המרשיע אין צריך לקבוע עונש אלא לעושה עון ופשע. ובערך הנדיקים אין מקום לטענת ידיעתו מכרחת כי טענה זו היא הפשוט, והנה ה' חפץ לשלם ואין טוען נגד עצמו, מה שאין כן בעונש הרשעים שיצאו צטענה לכל יקבל עונש לזה שמר ה' את הדבר. ואין לטעון ולומר אילו הביט ה' צהם שיהיו נדיקים היו עושים נדק, שטענה זו אינה טענה לפוטרים מפרט הצמירה שנתן בידם וצמרו צרע ומאסו צטוב צרלונס. ואחרי הודיע אלהים אומנו את זה אין תמיה באומרו וינחם ה' וגו' כי נחמתי, כי הוא עצמו שלל ידיעה זו ממנו:

ז ויאמר ה' אבחה וגו'. הונרך לומר כי נחמתי וגו' ולא הספיק צמה שאמר צטמוך, צה לומר שטעם שאמר

הסולם אשר צו עולות המדרגות ממטה למעלה, והמדרגה התחתונה היא יסוד העפר וצריך להיות צאריך ואם היה נבנה יסודו מן הג' האחרים הרוחניות בערך העפר לא הימה הכוונה שלמה צבריאתו והמשכיל יצן כי הוא סוד הצירור והק:

ולזה כאשר ראה ה' כי רצה רעם האדם הכיר כי רוצ המיעוב הוא לנד יסודו שהוא צנוי מן הארך וגם מקום הנחמו וחיותו צאריך, והוא אומרו וירא ה' כי רצה רעם האדם צאריך, כי הוא יסוד הגם ונגדי לרוחי צכלית ולזה ניחם ה' כי עשה את האדם צאריך ולא עשאו צנוי משאר היסודות הדקים שבה לא היה רק רע כל היום, ולהיות שטעשהו משאר יסודות לא תלא כוונת היצירה שחשב ה' צלצ לפועל, והוא אומרו ויחטב אל לבו ולא אמר צלצ, פירוש אל רצונו ומחשבתו אשר חשב צבריאת האדם, ומלד זה לא הפך ה' הצריאה שאם לא כן היה ה' סותר וצנה צנין חשב צהרכנה מג' יסודות, ולזה הגם שהביא מבוט ואנד הכל הימ הצריאה כמות שהימה לטעם כמות צלצ יחצרך: והגם שצאדון יחצרך לא יודק לומר וינחם כי הוא טופה ומביט עד סוף כל הדורות, אמר כן להיות כי האדון יחצרך מדותיו. מדות הרחמים גם צו יחצרך לד הדין, וצומן שהנצחיים הולכים צדרך ישר ה' הוא האלהים מסכמת מדת הדין למדת רחמים וכשהרשעים מכעיסים מדת הרחמים מרחיק הרחמים ומחפון צשלילת ההויה מעשות דין צהם, והוא אומרו וינחם ה' פירוש צנחית הרחמים מחפון שלא תהיה הצריאה כדי שלא להפך המדה ולא מפני זה מושלל הצריאה:

עוד נראה לומר לפי מה שכתב הרמב"ם (הל' משוה פ"ה ה"ה) וזה לשונו כי יתעלה שמו הוא ודעמו אחד ואין דעמו של אדם יכול להשיג לדר זה על צריו וכו', ואין צנו כח לידע היאך ידע הקב"ה הצרואים ומעשיהם אבל נדע ולאי שמעשה האדם ציד האדם ואין הקב"ה מושכו וכו' ע"כ. והראצ"ד ה' יכפר צעדו נהג מיעוט כצד צהרמב"ם על דצרו צזה והעלה כי טוב לומר שרלופו יחצרך כרלוח אלצקנין וכו' יעויין שם דצרו:

ודברי הרמב"ם עיקר כי אין אופן ידיעת ה' מושגת אללנו ומי ידמה לה לקמט ידיעה להסדמה אליו, ואשכילך כי ה' יכול לשלול הידיעה המושגת צדיעתו לכל

(1) וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ. בצירוף הארץ כמו שפירשתי בשם הרמב"ן בפסוק נעשה אדם אני והארץ כי הארץ נתנה בו חומר גס ועב. וענין נחמה זו וענין יתעצב אל לבו הוא דרוש עמוק עמוק מי ימצאו האריות בו למעניתם כל החוקרים זה אומר ככה וזה בכה וכולם כמתנבאים, וכן הרבה ענינים בתורה סתומים וחטומים אשר בכלם לבי אומר

כלי יקר

וגו' שלא להאריך בדרושים אלו כי ילאה השכל האנושי מלהשיגם, כי כל הספיקות ההם באים לנו מצד שאנו משערים ידיעתו יתברך לידיעתנו והכתוב אומר בהפך זה כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו' (ישעיה נה ח), ואין נוכל לצמוד על מחשבתו יתברך הבלתי נודעת אצלינו ואין בידינו כח לשער אותה:

114